

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з науково-педагогічної роботи
Олександр ГОЛОВКО
_____ 2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Геополітика та геостратегія сучасного світу

рівень вищої освіти	другий (магістерський)
галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
освітньо-професійна програма	Міжнародні відносини та регіональні студії: європеїстика
	Міжнародні відносини та регіональні студії: сходознавство
вид дисципліни	за вибором
факультет	міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

2022/ 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

«30» серпня 2022 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Лиман С.І., професор кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, доктор історичних наук, професор

Програму схвалено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

«29» серпня 2022 року, протокол № 1

Завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Анатолій ПАРФШЕНКО

(підпис)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини та регіональні студії: європеїстика»

Гарант освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини та регіональні студії: європеїстика»

Валерія БАРАНОВА

(підпис)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини та регіональні студії: сходознавство»

Гарант освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини та регіональні студії: сходознавство»

Сергій ЛИМАН

(підпис)

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

«29» серпня 2022 року, протокол № 1

Голова науково-методичної комісії факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Лариса ГРИГОРОВА-БЕРЕНДА

(підпис)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Геополітика та геостратегія сучасного світу» складена відповідно до освітньо-професійних програм «Міжнародні відносини та регіональні студії: європеїстика», «Міжнародні відносини та регіональні студії: сходознавство» підготовки магістра спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни – формування системи знань про основний зміст геополітики головних міжнародних акторів в різних історичних умовах та регіонах світу, розвинути розуміння геостратегії як теорію та практику зовнішньої політики країн світу, взаємозв'язок глобалізації та сучасного геополітичного становища, вплив національних інтересів на національну безпеку різних держав світу, зокрема України, союзів, блоків у загальносвітовому контексті.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни є:

- формування наступних загальних компетентностей (ОП «Міжнародні відносини та регіональні студії: європеїстика»):

- ЗК2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК3. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК6. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК12. Здатність адаптуватися та діяти в нових ситуаціях.

(ОП «Міжнародні відносини та регіональні студії: сходознавство»):

- ЗК2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК3. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК6. Здатність працювати в міжнародному контексті.
- ЗК12. Здатність адаптуватися та діяти в нових ситуаціях.

- формування наступних фахових компетентностей (ОП «Міжнародні відносини та регіональні студії: європеїстика»):

СК1. Здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики.

СК2. Здатність приймати обґрунтовані рішення щодо здійснення міжнародної та зовнішньополітичної діяльності.

СК3. Здатність аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення.

СК4. Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи.

СК5. Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК9. Здатність виявляти та аналізувати особливості розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України.

СК12. Здатність виявляти та аналізувати традиції політичної поведінки країн Західної, Північної, Центрально-Східної Європи, основних міжнародних гравців регіону (Великої Британії, Німеччини, Франції), регіональні конфлікти та пов'язані із ними питання безпеки.

СК13. Здатність аналізувати та оцінювати процеси прийняття зовнішньополітичних рішень, визначати пріоритетні напрямки зовнішньополітичного партнерства України з провідними країнами та міжнародними організаціями Європейського регіону, використовувати комунікативні засоби для позитивного просування іміджу України серед цільових зарубіжних аудиторій.

(ОП «Міжнародні відносини та регіональні студії: сходознавство»):

СК1. Здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики.

СК2. Здатність приймати обґрунтовані рішення щодо здійснення міжнародної та зовнішньополітичної діяльності.

СК3. Здатність аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру у сфері міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення.

СК4. Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи.

СК5. Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК9. Здатність виявляти та аналізувати особливості розвитку країн та регіонів, сучасних глобальних, регіональних та локальних процесів, та місця в них України.

СК12. Здатність виявляти та аналізувати традиції політичної поведінки країн Східної, Південно-Східної, Південної, Центральної Азії, Близького та Середнього Сходу та Африки, основних міжнародних гравців регіону, регіональні конфлікти та пов'язані з ними питання безпеки.

СК13. Здатність аналізувати та оцінювати процеси прийняття зовнішньополітичних рішень, визначати пріоритетні напрямки зовнішньополітичного партнерства України з провідними країнами та міжнародними організаціями Азії та Африки, використовувати комунікативні засоби для позитивного просування іміджу України серед цільових зарубіжних аудиторій.

1.3. Кількість кредитів – 5

1.4. Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-
Семестр	
2-й	-
Лекції	
30 год.	-
Практичні, семінарські заняття	
15 год.	-
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
105 год.	-

1.6. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання** :

РН1. Знати та розуміти природу, джерел та напрямів еволюції міжнародних відносин, міжнародної політики, зовнішньої політики держав, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики.

РН2. Критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні відносини.

РН6. Визначати, оцінювати та прогнозувати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобального розвитку.

РН12. Формулювати задачі моделювання, створювати і досліджувати моделі об'єктів і процесів міжнародних відносин, зовнішньої політики, суспільних комунікацій та регіональних студій.

РН 15. Проводити експертний аналіз політичних систем, економік, культурних процесів азіатських та африканських країн та регіонів, їх зв'язків з Україною.

РН 16. Складати комплексну експертно-аналітичну характеристику ключових азіатських регіонів і гравців, визначати та прогнозувати стан міжнародних відносин в регіоні та політичний вплив Східної та Південно-Східної Азії у сучасному світі.

РН 17. Застосувати сучасні інструменти реалізації зовнішньої політики (публічна дипломатія, культурна політика, актори «поза суверенітетом» та ін.), спрямовані на активізацію міжнародного співробітництва України з провідними азіатськими країнами та регіонами

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ. Геополітика як навчальна дисципліна та напрям наукових досліджень

Предмет та завдання курсу. Термін геополітика. Об'єкт геополітики. Поняття та сутність геополітики. Простір в геополітиці. Дискусії щодо визначення поняття геополітики. Методи геополітики. Три групи методів, які використовує геополітика: загальнонаукові методи (системний, соціально-психологічний, порівняльний, історичний, функціональний, інституціональний), логічні методи (аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, моделювання), методи емпіричних досліджень (аналіз документів, опитування, безпосередні спостереження, теорію ігор). Функції геополітики. Складові геополітики.

Тема 2. Основні закони та категорії геополітики

Основні закони геополітики. Закон фундаментального дуалізму. Поняття телурократії («сухопутної могутності») та таласократії («морської могутності»). Закон посилення фактору простору в людській історії. Закон синтезу суші і моря. Категорії геополітики. Контроль над простором. Геостратегічний простір. Геополітичне поле. Геополітичний дуалізм як основний принцип геополітики, Сутність мондіалізму. Біполярний та багатополлярний світ. Сутність термінів «геополітична ситуація», «геополітичне оточення», «геополітичне становище», «геополітичний інтерес». Геополітичні епохи. Силові поля. Фактори силових полів.

Тема 3. Джерела геополітики

Концепції географічного детермінізму. Географічний детермінізм в «Історії» Геродота. Політичне значення вигідного географічного становища держави в «Історії» Фукидіда. Вплив географічних чинників на розвиток держави у творчості Аристотеля і Марка Туллія Цицерона. Значення впливу кліматичних умов на народи та держави у

творчості Ж. Бодена. Географічний детермінізм Ш. Монтеск'є. Взаємодія суспільства та природи у творчості Г. Т. Бокля. Військово-стратегічні теорії. Теорія Н. Макіавеллі. Трактат Н. Макіавеллі «Державець» як керівництво по створенню централізованої держави, здатної протистояти внутрішнім і зовнішнім ворогам. Поняття «макіавеллізм». Праця К. Клаузевіца «Про війну». Абстрактні та ідеальні війни, як політичні дії. Концепції цивілізаційного підходу до історичного процесу. Циклічна теорія історичних змін О. Шпенглера. «Культура» і «цивілізація» у творчості О. Шпенглера. Концепція всесвітньо-історичного процесу. А. Д. Тойнбі. Цивілізації за Тойнбі.

Тема 4. Розвиток німецької геополітики

Засновник геополітики Ф. Ратцель. Його ідея протиборства між континентальними і морськими світовими центрами. Політико-географічний аналіз К. Гаусгофера. Сутність панідей, типологія кордонів, чотиричленний поділ світу у творчості К. Гаусгофера. Заснування журналу «Цайтшриффт фюр геополітик». Дискусії щодо міри впливу ідей К. Гаусгофера на формування світогляду Гітлера. Геополітичні уявлення у творчості Ф. Науманна, його концепція «Середньої Європи» та модель інтегруючого значення просторового розташування Німеччини. Внесок М. Вебера в розвиток геополітики, його ідея створення незалежної України. Постать і геополітична концепція К. Шмітта. Поняття «номосу» Землі, протилежності «номоса» Землі «номосу» моря. Геополітичні трактування Ю. Габермаса. «Технократична дилема». «Розколотий Захід».

Тема 5. Англійські геополітичні концепції

Геополітична структура світу Г. Д. Макіндера. Періодизація геополітичних епох. Вплив доповіді «Географічна вісь історії» Г. Д. Макіндера на світову політику ХХ століття. Хартленд як ключова геостратегічна територія Афро-Євразійського Світового острова. Геополітичний проект «Нова Європа» Р. Сетон-Вотсона. Концепція «циклів Гегемонії» П. Тейлора.

Тема 6. Французька геополітика

Підхід В. Блаша до оцінки геополітичних процесів. Посібілізм. Концепція цивілізаційного процесу як світового і можливість створення в майбутньому світової держави. Концепція «геополітичного кодексу Франції» Ш. Де Голля. Теорії індустріального суспільства та деідеологізації Р. Арона. Багатополярні та біполярні світові системи за Р. Ароном. Три типи миру: рівновага, гегемонія та імперська влада. Геополітична концепція М. Фуше. Зовнішньополітична концепція Європейського Союзу. Колапс політичної системи постмодерну Е. Тодда. «Після імперії». Майбутнє України у світі у дослідженнях Е. Тодда.

Тема 7. Американська геополітика

Внесок у розвиток геополітики учених США. Геополітична концепція А. Т. Мегена. Ідея переваги морської держави над континентальною. Фактори успіху морської могутності держав за А. Т. Мегеном. Геополітичні трактування Н. Спайкмена. Ідея «анаконди». Концепція «Нового світу» І. Боумена. Культурологічно-геополітична концепція Д. Майнінга. Модель географічних зон і геополітичних регіонів С. Коена. Сутність ентропії (перетворення). Концепція нового міжнародного порядку та глобальності американської гегемонії З. Бжезінського. Активні геостратегічні гравці. Геополітичні осі – Україна, Азербайджан, Узбекистан. Еволюція геополітичних підходів Г. Кісінджера. Концепція зіткнення цивілізацій та поліцивілізаційний підхід С. Гантінгтона. Фази взаємовідносин між цивілізаціями. Складові структури цивілізації за С. Гантінгтоном (країни-учасниці, стержневі держави, країни-одиначки, розколоті країни та розірвані країни). Концепція «кінця історії» Ф. Фукуями. Розповсюдження ліберальної демократії як заключна фаза соціокультурної еволюції людства. Геополітичні ідеї Р. Куглера. Необхідність спільної відповіді на виклики сучасних проблем. Стратегія

руйнування Євразійського геополітичного простору з пізнішим його включенням до сфери американського геополітичного контролю. Геополітичні погляди Р. Кагана.

Тема 8. Українська геополітика

Геополітична доктрина Михайла Драгоманова. Еволюція його поглядів на українську державність та її місці у світі. Геополітична концепція Миколи Міхновського. Пограмні праця «Самостійна Україна». Еволюція геополітичних поглядів Михайла Грушевського. Концепцію державності українського народу. Геополітичні погляди Дмитра Донцова. Теза про смертельну загрозу для України імперіалізму Росії. Обґрунтування потреби творення геополітичного комплексу Середньої Європи. Геополітичний устрій України у творчості Степана Рудницького. Геополітична концепція Юрія Липи. Геополітичні уявлення у військово-теоретичній науковій спадщині Михайла Колодзінського.

Тема 9. Геополітична структура сучасного світу

Трансформації міжнародної системи на зламі ХХ-ХХІ ст. Багатополярна і багатоярусна геополітична модель сучасного світу. Геополітична структуризація світу. Геополітичні макрорегіони, регіони та субрегіони світу. Геополітичні “осі”, “полюси” (“центри”). Геополітична взаємодія цивілізацій на міжнародній арені: співпраця і конфлікти. Геоекономічна структура світу. Моделі “Північ–Південь”, “Захід–Схід”.

Тема 10. Геостратегія країн сучасного світу

Стратегія США в системі сучасних геополітичних відносин. Стратегія Європейського Союзу та її вплив на інші геополітичні регіони. Геополітичні та геоекономічні аспекти європейської інтеграції. Геостратегія країн НАТО. Геостратегія КНР. Геостратегічні інтереси Індії. Індійсько-пакистанські відносини. Геостратегія Японії. Проблема Курильських островів. Імперська геостратегія РФ у світі: головні напрями та засоби реалізації.

Тема 11. Україна в сучасній геополітичній стратегії світового співтовариства

Геополітичний простір України. Геополітичні аспекти становлення незалежної України. Юридичне оформлення геостратегії Української незалежної держави. Участь України в глобальних міжнародних структурах. Міжнародна економічна політика України. Особливості геополітичного статусу України та необхідність їх врахування в українській геополітичній доктрині. Євроатлантичний вибір України. Україна в геостратегії США. Геополітичні інтереси країн Євросоюзу та Україна. Відносини України з країнами Центрально-Східної Європи. Геостратегія КНР та Україна. Українсько-російські відносини. Російська агресія на територію України. Анексія Криму і захоплення окремих районів Донецької та Луганської областей. Українсько-російська війна 2022 р. Міжнародна підтримка України.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Вступ. Геополітика як навчальна дисципліна та напрям наукових досліджень	14	2	2			10
Тема 2. Основні закони та категорії геополітики	12	2				10
Тема 3. Джерела геополітики	14	2	2			10
Тема 4. Розвиток німецької геополітики	16	4	2			10
Тема 5. Англійські геополітичні концепції	12	2				10
Тема 6. Французська геополітика	14	2	2			10
Тема 7. Американська геополітика	13	4				9
Тема 8. Українська геополітика	13	2	2			9
Тема 9. Геополітична структура сучасного світу	11	2				9
Тема 10. Геостратегія країн сучасного світу	15	4	2			9
Тема 11. Україна в сучасній геополітичній стратегії світового співтовариства	16	4	3			9
Усього годин	150	30	15			105

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Вступ. Геополітика як навчальна дисципліна та напрям наукових досліджень	2
2	Тема 3. Джерела геополітики	2
3	Тема 4. Розвиток німецької геополітики	2

4	Тема 6. Французська геополітика	2
5	Тема 8. Українська геополітика	2
6	Тема 10. Геостратегія країн сучасного світу	2
7	Тема 11. Україна в сучасній геополітичній стратегії світового співтовариства	3
	Разом	15

5. Завдання для самостійної роботи

Обов'язковою складовою частиною навчального процесу є самостійне опрацювання відповідної наукової та спеціальної літератури. Передбачено самостійну роботу з підручниками, посібниками, словниками, навчальною та довідковою літературою.

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Вступ. Геополітика як навчальна дисципліна та напрям наукових досліджень Розширити лекційний матеріал інформацією про головні напрями наукової дискусії щодо визначення поняття геополітики.	10
2	Основні закони та категорії геополітики Лекційний матеріал доповнити більш детальним вивченням категорій геополітики	10
3	Джерела геополітики Проаналізувати дискусійні питання щодо поглядів головних представників концепції цивілізаційного підходу до історичного процесу	10
4	Розвиток німецької геополітики Дослідити зміст дискусій щодо міри впливу ідей К. Гаусгофера на формування світогляду Гітлера	10
5	Англійські геополітичні концепції Проаналізувати вплив доповіді «Географічна вісь історії» Г. Д. Макіндера на світову політику ХХ століття	10
6	Французська геополітика Проаналізувати трактування про майбутнє України у світі у дослідженнях Е. Тодда	10
7	Американська геополітика Розширити лекційний матеріал інформацією щодо ідеї «анаконди» у геополітичних трактуваннях Н. Спайкмена	9
8	Українська геополітика Проаналізувати особливості геополітичних поглядів Дмитра Донцова, його тезу про смертельну загрозу для України імперіалізму Росії	9
9	Геополітична структура сучасного світу Знайти та проаналізувати інформацією про погляди провідних сучасних науковців на геоекономічну структуру світу	9
10	Геостратегія країн сучасного світу Проаналізувати зміст стратегії Європейського Союзу та її вплив на інші геополітичні регіони	9
11	Україна в сучасній геополітичній стратегії світового	9

	співтовариства Розширити лекційний матеріал більш детальним вивченням аспектів міжнародної підтримки України під час Українсько-російської війни 2022 р.	
	Разом	105

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені навчальним планом

7. Методи навчання.

Методи навчання, як впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності викладача та студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань, реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності. Прийоми навчання (конкретні дії викладача та студентів), спрямовані на реалізацію вимог методів. Засоби навчання – різноманітне навчальне обладнання, яке використовується у системі пізнавальної діяльності, зокрема, технічні засоби.

7.1. Словесні методи навчання:

- лекція;
- бесіда;
- розповідь;
- пояснення.

7.2. Наочні методи навчання:

- ілюстрація;
- демонстрація.

7.3. Практичні методи навчання:

- метод роботи з письмовими джерелами;
- метод роботи з аудіо/відеоматеріалами;
- практичні заняття.

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни «Геополітика та геостратегія сучасного світу» застосовуються наступні методи контролю: усний, письмовий та тестовий.

Контроль з дисципліни складається з поточного контролю, який проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на проблемних лекціях, у формі тестування, тощо. Результати поточного контролю (поточна успішність) враховуються при визначенні підсумкової екзаменаційної оцінки з дисципліни.

Засвоєння тем (поточний контроль) здійснюється на семінарських заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Застосовуються такі методи контролю підготовки студентів:

- усні відповіді на семінарських заняттях;
- письмового експрес-контролю;
- колоквіум;
- тестові завдання;
- виконання творчих завдань;
- розв'язування ситуаційних задач;
- виконанням індивідуальної роботи (реферати, доповіді, інформаційні повідомлення, аналітичні огляди, підготовка мультимедійних презентацій).

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення екзамену. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин.

Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей:

Тестові питання – 40 балів (40 питань по 1 б. за кожну правильну відповідь)

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

9. Критерії оцінювання

Поточний контроль є складовою системи організації навчального процесу. Завданням поточного контролю є оцінювання знань, умінь та практичних навичок студентів, набутих під час засвоєння окремого розділу дисципліни. Розділ – це логічно завершена частина теоретичного та практичного навчального матеріалу з навчальної дисципліни. Кожен окремий розділ включає завдання для самостійної роботи, письмові контрольні роботи тощо. Оцінка за розділ – це сума балів, отриманих студентом за виконання всіх видів робіт, передбачених цим розділом.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять, підсумкового контролю за підсумками вивчення розділу. Сума балів, які студент денної форми навчання може набрати за поточним контролем, дорівнює 60.

Підсумковий контроль засвоєння розділів здійснюється по їх завершенню на підсумкових заняттях.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих розділів.

Семестровий підсумковий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обов'язку навчального матеріалу, визначеному цією робочою програмою дисципліни.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення іспиту в 2 семестрі. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40.

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума поточних оцінок та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Загальна сума балів поточних і підсумкового семестрового контролю складає 100.

Оцінка студента за підсумками вивчення розділу складається за результатами поточного контролю за підсумками вивчення розділу та під час проведення семінарських занять. Кожна відповідь на семінарських заняттях оцінюється максимум в 7 балів. Кожен студент наприкінці семестру готує реферат, який оцінюється максимум в 11 балів.

Поточний контроль, самостійна робота								Реферат	Всього	Екзам ен	Сума
семі нар	T1	T3	T4	T6	T8	T10	T11				
макс. бал	7	7	7	7	7	7	7	11	60	40	100

T1, T2 ... – теми семінарів

Усний виступ та	
--------------------	--

виконання письмового завдання, тестування	Критерії поточного оцінювання знань студентів
7	Відповідь студента є правильною, обґрунтованою, логічною, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки; відповідь обов'язково супроводжується презентацією; студент активно працює протягом усього семінарського заняття, демонструє глибоке оволодіння лекційним матеріалом, а також знання спеціальної літератури, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал, впевнено відповідає на додаткові запитання.
6	Студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст питань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; відповідь супроводжується презентаційним матеріалом; під час відповіді допущені не суттєві помилки.
5	Студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст питань; відповідь супроводжується презентацією; у процесі підготовки доповіді студентом було використано основну літературу, відповідаючи на запитання студент виявляє знання лекційного матеріалу, в процесі викладання деяких позицій не вистачає достатньої глибини та аргументації; студент не впевнено відповідає на додаткові запитання, допускаючи, при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.
4	В цілому студент володіє навчальним матеріалом, під час усних виступів та письмових відповідей викладає його основний зміст, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки; під час підготовки відповіді не була використана рекомендована література; у відповіді допущено суттєві неточності та помилки.
3	Бали нараховуються в разі якщо відповідь відтворює основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, втім, відсутні глибокий та всебічний аналіз представленого матеріалу, а також його обґрунтування та аргументація; студент не проявляє активності на практичних заняттях, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу.
2	Студент частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки.
1	Студент демонструє фрагментарні знання; не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки; відповідь не супроводжується презентацією.
0	Студент не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Критерії оцінювання реферату

При оцінці реферату враховується ступінь розкриття теми та відображення головного змісту, глибина опрацювання відповідних тематичних джерел інформації, вміння застосовувати теоретичний матеріал для вирішення практичних проблем, логічність викладу, здатність робити висновки з проведеного дослідження, відповідність технічного оформлення зазначеним нормам, якість підсумкової співбесіди або доповіді. Оцінка дається кожному з вказаних елементів виконаної роботи.

Складові оцінювання виконання реферату

1	Оформлення роботи відповідно до вимог	до 2 балів
2	Глибина та якість дослідження	до 5 балів
3	Наявність актуального графічного та табличного матеріалу	до 2 балів
4	Аргументовані та логічні висновки до реферату	до 2 балів
	Усього	11 балів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Вегеш М. Світовий процес і геополітика. Навчальний посібник. Ужгород: «ФОП Сабов А.М.», 2017. 303 с. 4. Вегеш М., Петрінко С. Геополітична енциклопедія: Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2017. 492 с.
2. Вегеш М. Геополітика в постатях і термінах : підручник для студентів і аспірантів спеціальності «Політологія» / М. Вегеш, М. Палінчак, В. Петрінко. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 786 с.
3. Геополітика. Політологія: Підручник / За ред. М. М. Вегеша. 3-те вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 556 с.
4. Геополітика: енциклопедія / за ред. Є.М. Суліми ; редкол.: Є.М. Суліма (голова), М.А. Шепелев (заст. голови), В.В. Кривошеїн та ін. Київ : Знання України, 2013. 920 с.
5. Дністрянський М. С. Геополітика: Навчальний посібник / М. С. Дністрянський. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.
6. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. / М. С. Дністрянський. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.

7. Кудряченко А. І. Геополітика: підручник для вузів / А. І. Кудря-ченко, Ф. М. Рудич, В. О. Храмов ; Міжрегіональна Академія управління пер-соналом, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ : МАУП, 2004. 296 с.
8. Кузь О. М. Геополітика / О. М. Кузь, Д. С. Коротков. Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. 180 с.
9. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. для студентів гуманітар. спец. вищ. навч. закл. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 174 с.
10. Міжнародні відносини та світова політика : навчальний посібник / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко та ін. ; за заг. ред. д-ра філ. наук, професора О. М. Кузя. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 207 с.
11. Шульга М.А. Геополітика: навчальний посібник / М. А. Шульга. Київ: Київський ун-т, 2017. 239 с.
12. Vegesh M., Palinchak M., Holonic J. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (sociopolitical view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.

Допоміжна література

1. Аржаковський А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке. Погляд з Європи А. Аржаковський. Харків: Віват, 2015. 256 с.
2. Арон Р. Мир і війна між націями / Р. Арон. К.: Юніверс. 2000. 450 с.
3. Бебик В. М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика / В. М. Бебик, С. О. Шергін, Л. О. Дегтерьова. К.: Університет «Україна», 2006. 208 с.
4. Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Т. Березовець. К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. 392 с.
5. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / З. Бжезінський. Львів: Лілея-НВ, 2000. 236 с.
6. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський; пер. з англ. Київ : ВД "Києво-Могилянська академія", 2006. 203 с.
7. Бжезінський З. Україна у геостратегічному контексті / З. Бжезінський. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. 102 с.
8. Біла книга 2021. Оборонна політика України. Київ: Міністерство оборони України, 2022. 120 с.
9. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст. К., 2018. 248 с.
10. Василевич Ю. В. Чорноморська концепція Юрія Липи у геополітичній думці України. Наукові праці. Політологія. 2012. Випуск 166. Т. 178. С. 8-11.
11. Васюк Н. О. Геополітична стратегія держави кризового суспільства. Розвиток системи державного управління в Україні. Теорія та практика державного управління. 2014. Випуск 3 (46). С. 19-28.
12. Вегеш М. Геополітика / М. Вегеш // Актуальні проблеми політичної науки. Випуск 1. Ужгород, 2017. С. 121-143.
13. Вегеш М. Геополітика в іменах / М. Вегеш. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. 216 с.
14. Вегеш М. Геополітична концепція Карла Гаусгофера / М. Вегеш // *Relatii Romanoucrainene, istorie si contemporaneitate. Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність. Romanian-ukrainian relations, history and present.* Editura Muzeului Satmarean, 2015. С. 143-152.
15. Ветринський І. Концептуальні засади дослідження геополітики в умовах глобалізації / І. Ветринський // Віче. 2015. № 22. С. 6–10.
16. Геополітика та геостратегія : методичні рекомендації до семінарських занять для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та

- регіональні студії" другого (магістерського) рівня / уклад. О. М. Кузь, Д. С. Коротков, О. О. Поліщук. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 33 с.
17. Глобальна та національна безпека : підручник / за заг. ред. Г. П. Ситника. К. : НАДУ, 2016. 764 с.
  18. Гольцов А. Г. Геополітичний вимір стратегії Російської Федерації на пострадянському просторі. К.: Центр навчальної літератури, 2018. 392 с.
  19. Горбулін В. П. Україна і Росія: дев'ятий вал чи китайська стіна / В. П. Горбулін, О. С. Власюк, С. В. Кононенко. К.: НІСД, 2015. 132 с.
  20. Дашевська О. В. Геополітичний статус держави: сутність, фактори та функції / О. В. Дашевська // Грані. 2015. № 9 (125). С. 33-37.
  21. Дашевська О. В. Стан геополітичних досліджень в українській науці / О. В. Дашевська // Грані. 2016. № 1 (129). С. 59-66.
  22. Деменко О. Українська геополітика ХХІ ст.: євразійство чи євроінтеграція. Людина і політика. 2004. № 1. С. 73-82.
  23. Дергачев В. Геополітика / В. Дергачев. Київ.: ВИРА-Р, 2000. 448 с.
  24. Дергачев В. А. Цивілізаційна геополітика / В. Дергачев. Київ: ВИРА-Р, 2004. 672 с.
  25. Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології / М. С. Дністрянський. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 178 с.
  26. Добровольський О. В. Геополітичний розвиток Південної Азії, Океанії, Африки й Латинської Америки та інтереси України // О. В. Добровольський. К: Університетське видавництво «Пульсари», 2006. 128 с.
  27. Дубов Д. В. Зрушення сфер геополітичного протиборства: від географічної експансії – до конструювання інформаційно-кібернетичних просторів / Д. В. Дубов // Стратег. пріоритети. 2014. № 1. С. 106–115.
  28. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва / Д. В. Дубов ; Нац. ін-т стратег. досліджень. Київ : НІСД, 2014. 326 с.
  29. Дужа І.А. Еволюція політики США в Азійсько-Тихоокеанському регіоні: монографія / Дужа І.А. Біла Церква: ДНВЗ «БНАУ», 2018. 198 с.
  30. Загребельний І. Міжмор'я: майже втрачений шанс / І. Загребельний. К.: ФОП Халіков, 2019. 418 с.
  31. Зленко А. Дипломатия и политика: Украина в процессе динамических геополитических перемен. Харьков: Фолио, 2004. 559 с.
  32. Лиман С. И. Идеи в латах: Запад или Восток? Средневековье в оценках медиевистов Украины (1804 – первая половина 1880-х гг.). Харьков: ХГАК, 2009. 688 с.
  33. Лиман С. І. Схід і Захід : історія проти географії на різних етапах цивілізаційної акселерації / С. Лиман, А. Парфіненко // Україна та країни Східної та Південно-Східної Азії : досвід модернізації та перспективи взаємодії : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 75-річчя створення ООН (13 листопада 2020 року). Харків, 2020. С. 28-30.
  34. Лиман С. Міжнародні відносини на Балканах у творчості професора Імператорського Харківського університету О. Л. Погодіна / С. Лиман, А. Парфіненко // Дриновський збірник. Харків ; Софія, 2021. Т. 14. С. 215-225.
  35. Літвін Л. А. Сучасні геополітичні концепції: висновки для України / Л. А. Літвін // Політичне життя. 2019. № 4. С. 109-115.
  36. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи / Є. Магда. К., 2017. 268 с.
  37. Мадіссон В. В. Сучасна українська геополітика : навч. посіб. / В. В. Мадіссон, В. А. Шахов. Київ : Либідь, 2003. 176 с.
  38. Ороховська Л.А. Глобалізм та геополітика в добу глобалізації / Л.А.Ороховська // Проблеми системного підходу в економіці: збірник наукових праць. 2020. Випуск 1 (75). Частина 1. С.19-24.

39. Попков В. В. Мир-системная теория Валлерстайна и судьба системной альтернативы // Міжнародні та політичні дослідження. Одеса, 2020. Вип. 33. С. 52-67.
40. Рущенко І. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту / І. Рущенко. К.: Києво-Могилянська академія, 2020. 436 с.
41. Світова гібридна війна: український фронт / За загальною редакцією В. П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с
42. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції / переклад з англ. Романа Корнута. 2-ге видання. К.: Наш формат, 2019. 576 с.
43. Якубова Л. Євразійський розлам: Україна в добу гібридних викликів. К.: Кліо, 2020. 392 с.
44. Brzezinski Z. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power / Z. Brzezinski. New York, 2012. 240 p.
45. Doroshko M. S., But S. A. China-India's conflict of interest in the region of South Asia // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2020. Випуск 142. С. 4-14.
46. Geopolitics: Ukraine, Europe, World (socio-political view). Fairmont: Academic publishing Fairmont. Locust AVE 1489. Fairmont. WV. USA. Year 2020. 249 p.
47. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / S. P. Huntington. New York: Simon & Schuster, 1996. 367 p.
48. Ritzer G., Dean P. Globalization: Conceptualization, Origins, and History. 2nd Edition. Oxford, 2019. 606 p.
49. Steger M. B. Globalization : A Very Short Introduction / M. B. Steger. – 4th ed. Oxford, United Kingdom ; New York, USA : Oxford University Press, 2017. 148 p.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Баган О. Україна XXI століття: геополітичні виклики // Сурма козацький журнал. URL: <http://universum.lviv.ua/journal/2010/6/dnistr.htm>
- Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. URL: dontsov-nic.com.ua/wp-content/.../03/Bjezinski.Velyka-shahivnytsia.pdf
2. Геополітика та геостратегія. Сайт ПНХ ХНЕУ ім. С. Кузнеця. – Режим доступу : <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=5374>
3. Ветринський І. Концептуальні засади дослідження геополітики в умовах глобалізації // Віче. 2015. № 22. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_22_3
4. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України [Електронний ресурс] : навч. посіб. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2010. 344 с.: URL : <https://bohdan-books.com/upload/iblock/aba/aba2165c11e37e3358d07a83e8b10cf2.pdf>
5. Кондратенко О. Ю. Класична та сучасна геополітика: ретроспективний аналіз. URL : http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2645/2351
6. Снігир О. В Україна як об'єкт у геополітичних стратегіях держав трансатлантичного регіону // Стратегії розвитку України: теорія і практика. URL : http://www.niss.gov.ua/book/strateg2/chast%203_cnv.htm#a1
7. Хаусхофер К. О геополитике: Работы разных лет. URL : <http://grachev62.narod.ru/haushofer/chapt38.htm>, 381— 418
8. Brzezinski Z. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power. New York, 2012. 240 p. URL : <https://orientalreview.org/wp-content/uploads/2012/12/Brzezinski-Zbigniew.-Strategic-Vision-America-and-the-Crisis-of-Global-Power.pdf>.
9. Geostrategic Intelligence Group. URL : <http://geostrategy.ua>
10. Huntington S. P. The Clash of Civilizations // Foreign Affairs. Touchstone, 1993. URL: <http://online.sfsu.edu/mroozbeh/CLASS/h-607-pdfs/S.Huntington-Clash.pdf>

11. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. 1996.
URL : http://www.academia.edu/4610592/Samuel_P_Huntington_The_Clash_of_Civilizations_and_the_Remaking_of_World_Order_1996

12. UA Foreign Affairs. URL : <https://uaforeignaffairs.com/uk>.

12. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили

В умовах дії обставин непоборної сили освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

– дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;

– дистанційно на платформі Classroom і Zoom проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких обмежень з заборною відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) **скласти екзамен в тестовій формі дистанційно на платформі Classroom**, режим доступу: <https://classroom.google.com/u/0/c/OTEyNjI3MzI1OTIa?hl=>, код j4vyrns.